

Πενήντα λεπτά με το μουλάρι

ή περί του τ(ρ)όπου
που μας θρέφει

του Αντώνη Ν. Παπαβασιλείου

ΑΓΡΙΩΣ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΣ ΗΝ ΤΟ ΘΕΑΜΑ
ΤΗΣ ΧΙΟΝΙΣΜΕΝΗΣ ΝΗΣΟΥ

Αλ. Μωραϊτίδη
ΒΑΡΥΧΕΙΜΩΝΙΑ

ΕΝ ΦΩΣ ΜΙΚΡΟΝ ΩΣ ΛΑΜΠΥΡΙΣ

Αλ. Παπαδιαμάντη
Ο ΧΑΡΑΜΑΔΟΣ

Α.Δ.Ε.

Τούτα είναι τα αρχικά που υπογράφουν τον πρόλογο. Με συνοδό τον Γιάννη Ματαρώνα (Θέ μου πως καμπανίζουν τούτα τα σκιαθίτικα επώνυμα στα αυτιά μας!) πεζοπόρησε το νησί. Ανδρέας Δ. Έρσελμαν. Το μικρό χαρτόδετο βιβλίο κατέφθασε εδώ από το καλό εκείνο βιβλιοπωλείο (χαίρε κυρ-Δημήτρη!) κοντά στου ξεπεσμένου δερβίση το κατάμερον. «Τυπώθηκε τον Ιούνιο του 1954 στο εργοστάσιο των γραφικών τεχνών του οίκου Μιχ. Σαλιβέρου Α.». Ο Σαλιβέρου δεν ήτο εκείνος που τύπωνε το πάλαι τα λειτουργικά βιβλία; Ταιριαστόν. Η «Σκιάθος» του με το ανάλαφρο γαλάζιο κυματοειδές εξώφυλλο μετέχει του τρόπου του λειτουργικού.

Την απήλαυσα. Και τις 88 σελιδούλες. Και τον υπέροχο χάρτη (που δείχνει, πιστεύω, την στρατιωτική εκπαίδευση του ανδρός). Εκατόν τριανταοκτώ τοπωνύμια. Ωραία κλισέ φωτογραφικά. Τα Δ6 και τα Ε6 οδοδείκτες του Παραδείσου.

Γητευμένος ο οδοιπορών συγγραφεύς με τον Παπαδιαμάντη. Από μαθητής με τον «Φτωχό Άγιο» ως τα «θαυμάσια διηγήματα» που βρήκε («ευτυχώς») σε παλιά βιβλιοθήκη. Μην κοιτάτε, δεν είχαμε τότε τον πεντάτομο ΔΟΜΟ (+ την αλληλογραφία) του υπέροχου ΝΔΤ. Άλλες εποχές. «Η πόλη ηλεκτροφωτίζεται μόνο από το σούρουπο ως τα μεσάνυχτα», γράφει ο ΑΔΕ, και ναι, μιλάει για την Σκιάθο. 45 λεπτά από Λεχούνη ως το μοναστήρι του Ευαγγελισμού και από κει μέχρι τη Σκιάθο 50 λεπτά με το μουλάρι.

(Δέκα χρόνια πριν πήγα στο μοναστήρι με ταξί. Με ανέπαυσαν, όμως, τα πρόβατα που συνέχιζαν το παλίμψηστο πίσω κει στο ρέμα). Στη σελίδα 614 του Λατινοελληνικού του, ο Στέφανος ο Κουμανούδης (και δάσκαλος του Γέροντα) ομιλεί για τον παλίμψηστο χάρτη, palimpsestus. Άραγε τι άλλο είναι αυτός ο τόπος και ο τρόπος, παρά ένα θαυμάσιο παλίμψηστο της τρυφερότητας και της σκληράδας του είδους μας, χωρίς εδεμικές αυταπάτες. Τόπος – τρόπος που μας θρέφει και κάνει τα ονειράτά μας στιβαρές γριντιές της ύπαρξης.

*

Με τέτοιον χάρτη παιχνιδίζει ο ΑΔΕ. Να πάρω το μαχαιράκι και να κόψω κάνα δυο ρώγες από την άμπελο:

Ο ηγούμενος –και τρόφιμος μοναδικός του Ευαγγελισμού- Πολύκαρπος Χαδούλιας με την πάλλευκο γενειάδα.

Ο Άγιος Χαράλαμπος, το μοναστηράκι, όπου ο μοναδικός φύλαξ τρομοκρατημένος έφυγε. Καθώς στο μικρό κοιμητήρι πατώντας ένα σακούλι άκουσε: «Και συ με πατάς;» Ήταν τα οστά μια καλόγριας που λίγες μέρες πριν εγένετο η εκταφή της.

Η Παναγιά του Καρδάση, με τον γέρο-Πόθο τον σιδερά, την Μαντώ και το Μαλαμά. Σπιτικό γλυκό με νεράκι δροσερό.

Νερό θαυμάσιο είχε και η δεύτερη πηγή στο ρέμα της Κεχριάς. Δροσιά και θάμβος στον ΑηΓιάννη τον Κρυφό που το 1895 ανακάλυψε ο αριστερός του Ελισαίου ψάλλτης.

Να και το δολάριο στην τιμινιέρα:

πλέουν για το Δασκαλιό και ο ΑΔΕ παρατηρεί στη μικρή τζιμινιέρα της γοργής βενζινούλας χαραγμένο το σύμβολο του δολαρίου (βενετσιάνικο άπονο φλουρί). Ρωτώντας τον καπετάνιο μαθαίνει την οδύνη και το κάτεργο. Θάλασσες, μόχθοι, ανάποδοι καιροί. Φτώχεια, αλλά ο αγαθός ναυτικός σκαλίζει το σημάδι της άπιαστης τύχης για να τον συνοδεύει. Μα τι διήγημα θα μαστόρευε ο Γέροντας.

**

Λοιπόν να μην φλυαρούμε. Στον όρθο είχε έξη βαθμούς κάτω του μηδενός. Το βράδυ, η Φαιδρά Συντεχνία έχει σύναξη στο Επίκτητον. Τρέχει η ζωή, τι πειράζει –αναγνώστη- να πασπαλίσουμε και λίγα όνειρα δω και κει;

Με ημίονο το λοιπόν, ή με το νούμερο δύο που έλεγε και ο πάππος, θα νοσταλγούσα, να 'κανα νόμο τρόπο, να βαδίσω στις εσοχές του ανέλπιστου:

Εκεί πρώτα- πρώτα. Στον Αραδιά, στις Κεχριάς το ρέμα. Έξω από τον μύλο του Αγάλλου. Να υποψάλλω το θεσπέσιο του Παγώνα (τι να απόγινε τούτος ο ευλογημένος στη βιωτή του):

Τζιμ, τζιμ, τζιμ Παγώνα μου!
Έλα κοντά στο γόνα μου...

Μετά να έπαιρνα την βακτηρία εκ της κρανιάς -από το μονοπάτι που κατεβαίνει στον τσιρακιώτικο Κούφαλο- και να πατούσα καταμεσής στο χιόνι, μαζί με τον μπαρμπα-Σταύρο, να δω τις έρμες τις ελιές, με την λευκή μάζα της Καραφιλιτζανάκας απέναντι.

Και, ναι, οδήγησε με στου Γιώργη του Σαρρή τα ευλογημένα χώματα. Το χωράφι το σπαρμένο φιλότιμο, αντίκρου από το Ασπρονήσι και να ξημερώνει Χριστούγεννα.

Χρονιάρια ημέρα και ανήρχετο ευωδία! Λαμπυρίζει το φώς και αν κι αργοστόλιστοι το θαύμα θαυμάζουμε μετά των ποιμένων.

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΗ ΔΙΗΓΗΣΗ

Παραμύθι

με
ονοματεπώνυμο

Του Β.Π. Καραγιάννη

- Μια φορά και τρεις καιροί...

α. Στην πολίχνη του Αλεξ. Ππδ.

«Ο Αις Νικόλας είχε ασπρίσει ήδη τα γένηια του προ ημερών, και ήταν η σειρά του Αγίου Σπυριδωνος ν' ασπρίσει τα ιδικά του• δεν έμεναν ειμή δώδεκα ημέρας έως τα Χριστούγεννα...». Ο παρεξηγήσιμος της τότε μικράς κοινωνίας της νήσου Μανώλης το Ταπόι (χταπόδι δηλονότι) στο διήγημα «Γουτού Γουπατού» (του Χριστού, τ' Αϊβασιλιού) 1899 —σήμερα θα τον κατατάσσαμε στα ΑΜΕΑ-, ετοιμαζόταν να μετάσχει στη ζυγιά των μικρών από την Κάτω Γειτονιά, που θα πήγαιναν να πουν τα κάλαντα στην Πάνω, ως φύλακας και οιονεί προστάτης τους. Στα όρια των ΠανωΚάτω «εβασίλευε» ο φοβερός αγυιόπαις «σγουρομάλλης, ακτένιστος, ξεσκούφωτος, ξυπόλητος, αποτρόπαιος...τα δύο ποδάρια του ήσαν χονδρά, μελαμψά, και πλατέα ως δύο κατάρτια» με τη συνοδεία του, Μήτρος ο Τσιλότατος Γιατρός, όστις φορολογούσε σε είδος άγρια τας γραίας, τας οικοκυράς, τας πτωχάς χήρας, (στις ίδιες φορολογικές αγριότητες αφήνονται άλλωστε όλες οι εξουσίες και στα ακριβώς αυτά στρώματα πολιτών επιπίπτουν, καλή ώρα όπως τώρα). Για να περάσουν οι απλές κυρίες της νήσου όφειλαν να του προσκομίσουν και να του καταβάλλουν τυρόπιτες, λαδόπιτες, τηγανίτες ίσες με το τηγάνι, τυλιχτό (κολοκυθόπιτα) ή μπομπότα με πολύ πολύ μέλι (ο αθεόφοβος).

Σημ. ένδον. Ανήμερα της εορτής του ο άγιος Σπυριδων, αργά το βράδυ, έβαψε άσπρα τα γένηια του στην παρακάτω μας πόλη και στον καθεδρικό της άγιο Νικόλαο, μοίραζαν οι άγιοι επίτροποι, μικρά ευλογητάρια σε φακελάκια, (καμιά σχέση σε βαρύτητα και μέγεθος μ' αυτά των ιατρών του ΕΣΥ ή των υπαλλήλων των πολεοδομικών γραφείων της χώρας). Αν τα ξετύλιγες, με ευλάβεια φυσικά και προσοχή εννοείται, έβλεπες τεμαχίδιον υφάσματος χρώματος μπορντό, το οποίο, είπαν πως είναι ευλογία από την Κέρκυρα, την οποία εποπτεύει κι εφορεύει ο υποδηματοχαλαστής άγιος. Λείψανον δε εκ του ιερού λειψάνου του (απ' αυτά που «εμπορεύονται» όλες οι μητροπόλεις ανά τας χώρας — παλαιάς και νέας της ελλαδικής ορθοδόξου επικρατείας— αλλά κι όλα τα δόγματα και τα κράτη), υπήρχε επί τριήμερον εκεί και το προσκυνούσαν με ένταση και έμφαση οι πιστοί, λυμαινόνταν δε οι εκκλησιαστικοί διαμεσολαβητές του.

β. Στην πόλη του Κ. Τσιτσελίκη λογίου του μεσοπολέμου στην Κοζάνη της Μακεδονίας, θέλω να πω.

Λιγνόν το βιβλίο, κάπου 80 σελίδες με εξώφυλλο χάρτινο, χονδρό, υποκίτρινο κι επ' αυτού σχέδιο καμπαναριού που το φέρει κάπως στο "Μαμάτσειον» κωδωνοστάσιο της σήμερα, κάτι από δημαρχείο κι ακόμα πιο κάτι πολίτες χονδρά ενδεδυμένοι. Χειμών γαρ. «Μακεδονικές εικόνες» όντως. «Ηθογραφία, έθιμα, πολεμικά αναμνήσεις, σε οκτώ διηγήματα, εικονογραφημένα υπό του κ. Η. Κουμετάκη». Λιθογραφείον & Τυπογραφείον αδελ. Ζωγραφίδου. Εν Αθήναις 1924. Χρονολογία λίαν προσφιλή! «Κι ο Τσατράλης, ο Κιοστέκας και ο Κυδώντας• ο μεγαλύτερος των ένδεκα και ο μικρότερος των εννέα ετών", κανονίζουν μετά το σχόλασμα του σχολείου και την κήρυξη των διακοπών από τον αρχαίο δάσκαλο Κώτσια Καραγιάννη το μπλίκι για να πάνε στα Κόλιαντα, στην πόλη τους με περιοχή εκμεταλλεύσεως το ιστορικών κέντρον. Θα κοιμηθούν νωρίς, για να σηκωθούν πρωί να κινηθούν. Μόνον που ο Κιοστέκας δεν έχει «τσόκον» ήγουν ξύλινο σφυρί με το οποίο οι καλανδιστές χτυπούν την πόρτα της νοικοκυράς φωνάζοντας ελαφρώς αγροίκα κι αγουροξυπηνημένοι:

- Κόλιαντα! Μπάμπου! Κόλιαντα!
Άνοιξε μη σε κατουρήσω τ' θύρα
και σε πάρω τ' δυχατέρα...

«Εξω ο βοριάς σφύριζε μανιωδώς• ένα μεγάλο караγάτσι και μια γηραιά αμυγδαλιά στην αυλή του Κιοστέκα, ωθούμενα εκ περιτροπής από τον άγριον άνεμο έσμιγαν τους κλάδους των τρίζοντα, έτοιμα σχεδόν να σπάσουν...»

γ. Στα χωριά (όλων μας)

Την αυτή βραδινή μετά από χρόνια. Έπεφτε το δεκεμβριανό μεγάλο βράδυ στα γρήγορα, οι πιο μικρές μέρες του χρόνου περνούσαν και ήδη άρχιζε να παίρνει σπυρί η μέρα από του αγίου Σπυριδωνος, αν και η πραγματική χρονική αλλά και καιρική αλλαγή, γίνεται με το παλαιό, το πάτριον ημερολόγιο, κι αυτός αποξεχάστηκε στο βιβλίο με τους καλικάντζαρους, δανεικό από τη σχολική βιβλιοθήκη, την οποία είχε περάσει ένα αναγνωστικό χέρι ολόκληρη και πήγαινε προς το δεύτερο. Όταν σήκωσε το κεφάλι είδε πως μαζί με το αραιό λυκόφως έπεφτε πυκνό, χοντρό χιόνι. Κάτι το εξωπραγματικό τον διέσχισε κι έκτοτε αυτή η θεσπέσια εικόνα του τότε, γυρνά σούβλα, του προιονίζει —οι καλικάντζαροι βλέπεις— το νου τού σήμερα και άλγος μνήμης τον περιχύνει. Βρήκε την παρέα που αποτελούνταν επί το πλείστον από συν-αγωνιστές του στην ομάδα ΚΑΜΕΛ, είπαν για την ώρα που θα κινούσαν για τα κάλαντα, κι απήλθε οίκαδε «Για να διαβάσει» εκ νέου στο φως της γκαζόλαμπας.

Το χωριό διέσχισε λάκκος (ποταμάκι) γλυκού νερού, όπως συμβαίνει στις μεγάλες πρωτεύουσες της Ε.Ε. όλες διασχιζόμενες ελικοειδώς ή σε ευθεία από ποτάμι, και το εχώριζε σε δύο μαχαλάδες: Παν' Κατ'. Φυσικά οι έριδες μεταξύ των δύο, στην κατηγορία παιδων, ήταν ως εικός, ατέλειωτοι και κάποιες φορές αιματηροί, καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου• εκορυφώνονταν τις αποκριές με τους χωριστούς φανούς που διεξάγονταν και τους εξ αυτού ξυλο-συναγωνισμούς με τις επιμήκεις λούρες, αγκαθωτές αλλά λίαν πονερές βέργες από αγριοτριανταφυλλιές. Ποδοσφαιρικά δύο ομάδες η ΠΑΟ(Λ) του Πάνω και η ΑΕ(Λ) του Κάτω μαχαλά κατά μίμηση των δύο μεγάλων του κέντρου (πλην του Ολυμπιακού τον οποίο εμίσουν στο χωριό ανεξήγητα) με την πρόσθεση του γλυκύτατου Λ (Λευκοπηγή), εδέσποζαν στον παιδόκοσμο. Αυτές ήρθε αργότερα ο «Μέγας Αλέξανδρος» και τις σάρωσε εννοείται, ότι αυτός διέλυσε έθνη και λαούς αυτές θα λογάριαζε. Τότε εμφανίστηκε η ομάδα ΚΑΜΕΛ της οποίας το αρκτικόλεκτόν της αναλύετο ως «Καρδιακά (όχι με πάθηση καρδιάς αλλά ψυχής) Αθλητικά Μουντάδια (εκ του μουντός, μωρός) Ενώσεως Λευκοπηγής», όπως το «διάβασε» ο θυμόσοφος (και ο μόνος εγγράμματος έκτοτε της ομάδας). Σ' αυτήν διέπρεψε ο Γ. Βλ. ως Κοτρίδης αφού πήρε για ποδοσφαιρικό ψευδώνυμο, όπως οι καπετάνιοι της Εθνικής ημών Αντιστάσεως παίρναν τα ονόματα ηρώων του '21, το όνομα της άλλοτε ποδοσφαιρικής δόξας της Δόξα Δράμας. Μήπως και του Ολυμπιακού αργότεροτερον; Οι νεαροί των οποίων τα σπίτια ήταν κατά μήκος της αριστεράς όχθης του λάκκου (εξ ορισμού η λογιότερα όπως άλλωστε και η του Σηκουάνα) έδωσαν το όνομα αυτό όταν κάποιος της τον καιρό της συστάσεώς είδε πεταμένο και πατημένο στο δρόμο, κοντά στο Ζοριό, ένα κουτί Κάμελ, του γνωστού βερνικιού υποδημάτων. Γυάλισε στο νου του το όνομα. Ποιος όμως γυάλιζε τα παπούτσια τότε όταν τα λάστιχα και τα γουρνοτσάρουχα έδιναν κι έδεναν τα πόδια τους άχρι χειμώνος.

Η αδιευκρίνιστη ως γένος Κάμελ, μπήκε δυναμικά, σφήνα στις δύο ομάδες. Άρα εχθρός. Ενα βράδυ Κόλιαντα του έτους 196...το μπλίκι της με τους Γιώργο Βλήτα, Αδάμο τ' Γκαντάρα (ονομαζόταν και Φερυγκόνο, ηρωίδα στην «Όπερα της πεντάρας» του Μπρέχτ και Κούρτ Βάιλ), το Στέφο τ' Παπά, τον Κάρα-Γιώργο και τον Ζδρουμ, ως έκτακτον μέλος της για να κουβαλά τ' αλεύρι, ξεκίνησε κανονικά. Στη διανομή των διακονημάτων της βραδιάς ένας μαζεύει τις κολιαντίνες, άλλος τα κάστανα, άλλος το κρέας (τον παστό «κι εκ παστού εν τω ηλίω έθετο το σκηνωμα αυτού• και αυτός ως νυμφίος εκπορευόμενος εκ παστού αυτού. Αγαλλιάσεται ως γίγας δραμείν οδόν αυτού• απ' άκρου του ουρανού...» ο Προφητάναξ), άλλος το τυρί, άλλος τ' αλεύρι, το μόνο

είδος με δυνάμει χρηματική ανταλλακτική αξία αφού την αύριο θα το πουλούσαν στον Χατζιοπάσχο (με τον πρωινό ανεκλάλητο βήχα). Το μεταπουλούσε στην πόλη, όπως έκανε κι ο Ε. Γκιγκέλας, αλλά αυτός μεταπουλούσε αυγά και ζεύγη ποδαριών από τους επικηρυγμένους από το Δασαρχείο κόρακες και καρακάξες που μάζευαν οι χωρικόπαιδες. Φύλακα σκύλων «Σκλιάη» (πως να το γράψω στο ιδίωμα;) να κυνηγά τα σκυλιά που τους γαυγίζαν άγρια και παντού ανά τας ρύμας και τις ρούγες, δεν είχαν. Έτσι μπήκαν στον οίκο Ταλιόλιου. Έβρεχε, γλιστρούσαν• κι ο Ζδρούμς, ψηλός, μαυριδερός στην πέτσα κι ευκαιριακά άσπρος απ' τ' αλεύρι (όλοι το απέφευγαν για το λόγο αυτό) πάτησε γυαλιστερές πέτρες και έπεσε, άκουσον άκουσον, μέσα σε παρακείμενο χάλκωμα γεμάτο με νερό το οποίο έπεφτε απ' την αστράχα. Το αλεύρι έγινε για πέταμα. Θρήνος. Εκείνα τα κάλαντα δεν πούλησαν αλεύρι και έτσι την επαύριον στο τυχηρόν παίγνιον της «σβούρας» με το πολυπόθητο «πάρτα όλα» στο νάρθηκα της εκκλησίας δεν είχαν νομισματικό αντίκρισμα κι έτσι κοιτούσαν μόνον, απαρηγόρητοι. Άλλη χρονιά πάλι μπροστά στη γέφυρα του λάκκου που ένωνε τους μαχαλάδες —έγινε επί προεδρίας Νταλαθωμά- κοντά στον νερόμυλο του Αούτου που άλεθε το σάρι σ' αλεύρι, συναντήθηκε το προαναφερθέν μπλίκι με εκείνη τη γλυκιά συμμορία του Μπόεμ από τον Πάνω μαχαλά που την αποτελούσαν οι: Τσέλιος ο Παλές, Μάρκος Μπουμπούναρης (θεός σχωρέστον τον ατίθασο) κι ο Τέλης ο Ζιακάθ'κος όστις στα φαλλόμενα κάλαντα εμορμύριζε μόνο τις καταλήξεις των στίχων με το εύφωνο νι. Φυσικά πιάστηκαν στα χέρια και διεκδίκησαν ο καθένας το αλεύρι του άλλου. Στη συμπλοκή ο σιωπηλός αλλά τολμηρός όσο κανείς, Τέλης (ο μόνος που χτύπησε με πέτρα τον φόβο και τρόπο των αγροπαρανομούντων, έφιππο αγροφύλακα, Γκιάνη) έσπρωξε τον Ζδρουμ στο λάκκο. Το γέρας της μάχης, το αλεύρι, έγινε ζυμάρι που ούτε τα γουρούνια δεν θα έτρωγαν. Ήτο άτυχος στα άλευρα ο Ζδρουμς, κάτοικος από δεκαετιών Αμερικής• υποθέτω νοσταλγεί εκείνες τις μέρες, τέτοιες μέρες, με τις μίξεις χρόνου, προσώπων και τρόπων.

Επιμύθιον Α.

Ο Τσιλότατος Γιατρός του Ππδ. που επιχείρησε με τη συμμορία να αρπάξει τα κάλαντα από τη ζυγιά που επόπτευε ο Μανώλης το Ταπόι κόντεψε να «τς καμαρώσει» που λεν στα βόρεια ιδιώματα, όταν έπιασε το λαιμό του το χέρι του Ταπόι (με κόλπο οδηγημένο προ τα κει ότι ήταν ακαθοδήγητο από μόνο του) με την αφύσικη δύναμη κι ως μέγγενη του έσφιξε θανατερά. «Ησπαιρεν, ηγωνία, εσφάδαζε. Ολίγον ακόμη αν έσφιγγεν ο Ταπόης, δεν θα υπήρχε πλέον Τσιλότατος (=ίσως εκ του υψηλότατος, εξοχότατος). Στου Κ. Τσιτσελίκη τα «Κόλιαντα» (1920) λίγο πριν το τέλος τους όρμησε στην τριάδα ο σπανός ο Κωτούλας ο Δαραβάζος, ο οποίος γύριζεν εκείνη την ώρα από το σφαγείο που είχε σφάξει κάμποσα γουρούνια και κρατούσε ακόμα μαχαίρι στα χέρια. Απλώς ηθέλησε να αστευθεί με τους μικρούς λέγων: «- Φέρτε εδώ τα κόλιαντα ρε, κι οι τρεις μικροί διεσκορπίστηκαν τρέχοντες και φωνάζοντες σαν όρνιθες που πέφτει πάνω τους το γεράκι». Γύρισε κι ο πατέρας του Κιοστέκα από το ταξίδι με τα τέσσερα μουλάρια στα Γιάννινα όπου πουλούσε αλεύρι, όχι απ' αυτό που μεταπωλούσε ο Χατζιοπάσχος φυσικά, και του έφερε τον πολυαναμενόμενο έστω κι εκπρόθεσμα, τσόκον! Στους καιρούς μας δόθηκε μάχη για το αλεύρι. Σήμερα, σε λίγο ίσως θα δοθούν μάχες για το απλό ψωμί. Ποιος ξέρει;

Επιμύθιον Β.

Τελικά οι ήρωες των δύο πρώτων διηγήσεων στο τέλος, κατά τους μυθοπλάστες τους, έζησαν αυτοί καλά κι ημείς καλύτερα. Της τρίτης όμως αφηγήσεως, όλοι σήμερα ενήλικες διασκορπισμένοι σε πόλεις, χωριά και τη χώρα μπορούμε να πούμε και για αυτούς πως ζουν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα; Χμ... Στους καιρούς μας το εύχεσαι αλλά πως τούτο θέλει γενέσθαι. Ο εν σπηλαίω γεννηθείς και εν φάτνη ανακληθείς, όσο κι ο Κριτής, ο Παλιός ημερών, ο Τρισάγιος του Αλ. Ππδ. στον «Έρωτα στα χιόνια», μόνον αυτοί γνωρίζουν τι τους περιμένει, τι μας περιμένει δηλαδή όλους, σ' αυτόν τον τόπο και χώρα τα Χριστούγεννα, τ' Αι Βασιλιού, τα Φώτα κλπ., κλπ.